ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

50ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 29 (ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ) 21 ՅՈՒԼԻՍ 1901

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՆ ՔՕՍՓ եւ իր պատմուբիւնը . . . . . Տ. Ա.
ՀՈՎՈՑՔ . . . . . ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ . . . . . Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
ՎԱՐԴԻ ԻԿՂԸ ՄԱՀԱԴԵՂ (Նորավեպ) . . . . . ՊԵՐՃ ՊՈՕՇԵԱՆՑ
ԱՉՔԵՐ (Բանաստեղծուբիւն) . . . . . Վ. ՄԱԼԷՋԵԱՆ
ԳԵՐՄԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ . . . . . .
Ուրուագիծ մը երեխաներու կեանքէն . . . . . ԿԱՐԼ ԷՎԱԼԴ
Մեռնող կարապը. — Գիշեր եւ ցորեկ . . . . . ՔԷՐՏԷՐ
ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ . . . . . .

Մասիս շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է կ. Պոլսոյ համար ՔԱՌՍՈՒՆ ղրշ. եւ գաւառներուն համար ՅԻՍՈՒՆ ղրշ., կանխիկ վճարելի: Առտաստիանի՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն: *Մասիս* հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու, եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխավաճառներուն ու Պահչէ-Գաբուի ջրավաճառներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավաճառներուն մով:

Ձեռէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱՅԻ

ՀԱՄՑԷ

درعليه ده غلطه ده «ماسيس» غزتهسى اداره سى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա, Նորատունկեան խան

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

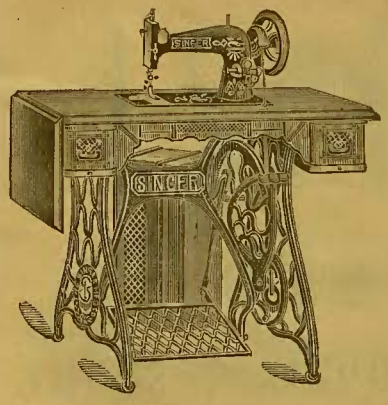

Ձեռքի, ոտքի եւ ձեռքի ու ոտքի միաւցամայն մեքենաներ կը գտնուին:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տանջոտուկի աղբիւր մըն է:

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ,

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն օր Սինկէրի մեքենաները կը գնէ:

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատան մէջ՝

ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՐԱ, Մեծ փողոց, կալամա Սէրայի Լեսլին դիմաց.

ԿԱՀԱԻԱ { 1. Սինկէր խան, Թիւնէլին եռեւը. 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին Դիմաց.

ՊՈԼԻՍ { 1. Սուլթան Համամ. 2. Սուլթան Պէյազիտ.

Դասերը եւ ցորոգութիւնը ձրի.

Կատարեալ երաշխաւորութիւն

Մասնաճիւղեր գտնուած բոլոր քաղաքներուն մէջ

ՌՕՍԻԱ — ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1898 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագիններ	34,775,642 ֆրանք
Երաշխաւորութեան դրամագլուխ	121,765,333 »
1881էն ի վեր ապահովագրեալներուն վճարուած	164,172,000 »

Կեդրոնատեղի, Դալաթիոյ Ֆարափին վրայ, Մախմասան ճիհ տեղը

ԸՆԴՀ. ՓՆՂԻՀ Ա. ՀԻՒՐՄԻՒԶ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԹԷՈՏՈՐ ՌՒԲԲԷՆ

ԱՊԱԻԱ

50ՐԴ ՏԱՐԻ — 21 ՅՈՒԼԻՍ 1901 — ԹԻՒ 29

ԺԱՆ ՔՕՍԹ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա՛րդեն այս օրթագին ամիսները, որոնք դաստիարակներուն եւ ուսանողներուն համար հանգիստի եւ արձակուրդի ամիսներ են, ընդհակառակը ամէն եղանակէ աւելի զբաղեցնել կուտան հրապարակագիրները՝ կրթական հարցերով ու լուրերով։ Հազիւ կիրակնօրեայ դասախօսութիւնները աւարտած, շրջանաւարտներու եւ ուսուցչական ընտրելիներու քննիչ յանձնաժողովները ընտրուեցան, որոնք բաւական նեղի կ՚ընծայեն խորհրդածութեան, առանց հաշուելու Օգնութեան Անուանի կանանոցին գործադիր յանձնաժողովին կազմութիւնը, — այս վերջինը ըլլալու վին նորութիւն մը։

Մանաւանդ հարցը, նորութիւնը օտար նեղի մը մէջ պիտի փնտռեմ ասկայն, — եղանակին «քրանիկէն» կամ «խմբագրականէն» չի չեղլու պայմանաւ, — խօսելով Ֆրանսերէն գործի մը վրայ որ Ֆրանսացի վարժապետին կրած զրկանքները ու նեղութիւնը կը նկարագրէ։ Իրաւ է որ ասիկա մեզմէ մարդիկ մը չի կրնար ըլլալ մերիններուն համար, բայց վերջապէս կը ցուցընէ թէ դաստատութիւն — երկրորդական դաստատութիւն, գեղի վարժապետին — ճակատագիրը գրեթէ նոյնն է ամէն տեղ, համեմատութիւնները պահելով անշուշտ։

Իրական կեանքի պատկեր մըն է ուրեմն գծելիքս, L'histoire de Jean Coste ou l'instituteur de village, գեղի վարժապետի մը պատմութիւնը զոր հրատարակեց այս օրերս Պ. Անթոնէն Լավէդանը, պարբերականի մը մէջ, քայլ առ քայլ հետեւելով իր ներկայացուցած տիպարին — Ժան Քօսթի — դաստիարակական գործունէութեանը ու առնչութիւնքին, գժբաղդութեան առթիճանացոյց մը։ Նախնական կրթութեան գործին նուիրուած իր ուսումնասիրութիւնը մէջ, Պ. Հանրի Պէրանժէ կը գրէր առեւօտ. «Ցրանսայի մէջ, նախնական կրթութիւն տուող հարիւր չիսուն հազար դաստիարակներուն եւ դաստիարակուհիներուն առնուազն հարիւր հազարը մտանուած են նեղութեան մը որ չատ կը մօտենայ թշուառութեան»։ Այս յայտնութիւնը գժգոհութեան արձագանգներ առաջ բերաւ մամուլին մէջ, եւ ամէն կողմէ մտածին «չափազանցող եւ յուսահատ» կոչել Պ. Պէրանժէն։ Պ. Լավէդանի արդի երկասիրութիւնը ո՛չ միայն իրաւունք կուտայ անոր, այլ եւ ստուերներ կ՚աւելցնէ անոր նկարին վրայ, թանձր ու մթագոյն ստուերներ։

Ժան Քօսթ երեսուն տարուս մարդ մըն է որ իր կնոջը ու չորս զաւակներուն հետ կը նստուի պզտիկ գիւղի մը մէջ, իբրեւ վարժապետ։ Հոն հասած օրը տուներիս ճրանք միայն կայ գրպանը, եւ յայտը գրած է տեղափոխութեան ծախքի համար իրեն տրուելիք գումարին մը վրայ որով պիտի հաստատէ բարեկամէ մը մոռ առած չիսուն ֆրան-

քը, առանց որու չափոխ կրնար ճամբորդել։ Իր այս առաջին յայտը ի դերեւ կ'ելլայ, երբ կար ու ցաւագին ապատումներէ ետքը, երբ կը պատասխանուի իրեն թէ դպրոցական պիւտճէին մէջ այդ տեսակ վարկ մը նշանակուած չէ։ Ժան Քօսթ հարկադրուած է ուրեմն չառանալու իր հազար ֆրանքի տարեթոշակովը, ամսական գրեթէ 3 ու կէս ոսկի, —ինչ որ, մեր վրայ խօսելով, նորէն դժգոհ չափոխ Թաղուր այն գեղի վարժապետները որոնց ամսականը հարիւր ղրուչէն ալ պակաս է տեղ տեղ։ — Իր թոշակէն վատ ֆրանսացի դաստատուն պիտի առանայ նաեւ տարեկան 250 ֆրանք, գիւղապետութեան քարտուղարութիւնը կատարելու համար, — որ կը հաւատացնէ մեր «Թաղականի գրագրութիւն» ըսուածին, գաւառներու մէջ։

Տխուր սկզբնաւորութիւն Ժան Քօսթի համար, հարկադրուած ապահով դնումներ ընելու գեղացիներէն որոնք չեն կրնար ըմբռնել թէ իրենց ուսուցչին պէս «պարոն» մը քիչ մը դրամ մէկ կողմ դրած չէ եւ կամ գէթ չի կրնար տալով իր տնտեսութիւնովը։ Ուրեմն մնալութիւններ ունի այս մարդը։

Ո՛չ մէկ մնալութիւն ունի. կը պաշտէ իր կինն ու զաւկները. ոգեւից լմնակի չի պարծածեր. ո՛չ իսկ կը ծխէ։ Կինը, թութակատուր ըլլալով, յաճախ անկողին կ'իյնայ ու չի կրնար ընտանեկան պէտքերը հոգալ. ամուսինը հակադրուած է ինք իր ձեռքով կատարել շատ մը բաներ ու կարկտել իր հագուստները, որոնք թուլ-բերանները պէս իր չքաւորութիւնը կը պատմեն. մինակ՝ մաշուած մասերը չի կրնար պարտկել. անոնք կը վայլին, ուրեմն կը խօսին, եւ ծածկել հնար չէ։ Իր հպարտութիւնը խորապէս կը վիրաւորուի. բարեկեղծաբար ուշադրութիւն դարձնող չի կայ։

Կ'արժէ այս պատմութեան մէջէն վեր առնել յուզիչ տեսարան մը, անձկութեան եւ զսպուած արցունքներու տեսարան մը։ Ժան Քօսթ կը հրաւիրուի ուսուցչական հրապարակախօսութեան մը երթալ (մեր կիրակնօրեայ դասախօսութեանց պէս բան մը) գաւառական կեդրոնը։ Աջքի օրուընէ, հաւաստացուած կը խոշանակէ, եւ իր դասախօսութիւնը պատրաստելու տեղ՝ կը զբաղի մաքրելու տասը, գլխարկը եւ մանաւանդ սրտէնիզդը որուն ճերմկցած գիծերուն վրայ սեւ մելան կը քսէ։ Ու, դատարկ գլխով եւ դատարկ ատամնքսով, կը հասնի կրթական տեսուչին քով որ կը հրաւիրէ զինքը տեսութիւն մը պարզել բարեգործութեան պարտականութեանց վրայ՝ ուսուցչական արուեստին տեսակէտով։ Խեղճ մարդը, յուզմունքէն, կը չփոթի, կը թոթովէ, ու չի կրնար խօսիլ։ Ճիչ մը կուգայ կոկորդը, առանց դուրս ելլել կարենալու. փափագ մը կը զգայ այդ բազմութեան առջեւ հրապարակելու իր չքաւորութիւնը եւ ըսելու. «— Ձորս զաւկի տէր եմ, կայր մայր մը ու հիւանդ կին մը ունիմ. անդադար կ'աշխատիմ. անօթի կը մնանք այս եւ ամէն ատենութեանց տակալ կուտան. այս վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ մանուկներու դաստիարակութեան գործը կատարեմ հանդարտ մտքով եւ խղճմտօրէն»։

Ժան Քօսթ բան մը չըսեր. ապիկար մը կը նկատուի իր խօսելու անկարողութիւնը պատճառաւ եւ իր գեղը կը վերադառնայ՝ աւելի' ընկճուած, աւելի' յուսահատ։ Իր թշուառութիւնը հոս վերջ չի գտներ. ընտրական պայքարի մը միջոցին անհոգեմութիւնը կ'ուզենայ կատակգութեան մը յարելու, որուն անյաջողութեանը հետեւանքով պաշտօնանկ կ'ըլլայ գիւղապետութեան քարտուղարութենէն (ինչպէս, մեր մէջ ալ, Թաղականի վճռաբեր հետեւանքով՝ կը հանուին երբեմն գրագիր–դասատուները)։ Հիմայ, տարեկան 250 ֆրանքէն ալ զրկուած, երկու ծայրը բնաւ չի կրնար մէկ բերել, մինչ կինը կը մեռնի՝ դեղի ու սնունդի պակասութենէ։

Այս պատմութիւնը վերջ չունի, իրական կեանքի տխուր կողմերը պատկերացնող ամէն պատմութեանց պէս։ Հեղինակը կրցած է ճշդել թէ ո՛ւր կը սկսի ապրուստի պայքարին թշուառութիւնը, բայց չըսեր թէ ո՛ւր եւ ինչպէ՞ս կը վերջանայ անիկա։ Մահը ներս մտած է Ժան Քօսթի տունէն, զրկանքի ու կարօտութեան հետեւանք եղող մահը։ Պէտք կա՞յ աւելի խորը պրպտելու այդ ոգեւոր տունին, աւելի առաջ երթալու։

Գեղի վարժապետ, Թաղականի գրագիր,

կամ ասոնց մօտ պաշտօն վարողներ որքան ունինք մեր մէջ՝ Ժան Քօսթի տիպար ճակատագրին մատնուած, — ծածկուած թշուառութիւններ, հակառակ պարիզեա ու անդուլ անդադար աշխատանքի մը։ Տեղ մը կլինի է, որ կը մեռնի հիւծախտաւոր, ուրիշ տեղ մը ընտանիքին պետն է որ կ'ընկճուի. ասոնց պատմութիւնն ալ սիրտը ունի, բայց վերջ չունի։ Մեր «Ժան Քօսթ»երն են անոնք, երբեմն աւելի՛ դժբաղդ։

Տ. Ս.

ՀՈՎՈՑՔ[1]

Վարդավառը՝ Քրիստոսի Պայծառակերպութեան հետ մատչեցին ու որոերը տարաւ Սուրբ Լեռը, ս՛ր Պետրոս Առաքեալը կը բաշխար մըննալ տաղաւարներու տակ։ Ի՛նչ արդար բաղձանք։ Եւ ամէն տարի երբ Քրիստոսի Պայծառակերպութեան վրայ կը խորհինք, Սուրբ Լեռան բոլորովին կրօնականացած համայնքը կը հմայէ մեր էութիւնը։ Ասի՛ կրօնական կողմն է լեռներու կեանքին։

Բայց Վարդավառէն ետքը՝ դեռ լեռները կը խօսին անոնց, որոնք տեսած, սիրած, վայելած են բարձունքներու կեանքը, տարերու հրապոյրը, տարիներու պարոյրը, պառակներու պատկառածքը, որոնց վրայէն միօրինակութիւնը վտարուած է պուրակներու հոլերով եւ թաւուտներու բոյլքովը եւ կածաններու օձապտոյտ պիծերով։

Կը սիրեմ լեռները՝ իրենց ձիւնապակ կատարներով, ձիւնալից ծերպերով եւ գոգերով, ամռան սօթն ու տապը՝ ցածը կը մնան եւ դուն կը հրճուիս անբիծ սարերու սարքուածքովը։ Ձիւնը՝ որ ձմեռան սահիրկով սառնամանիքը կը կապէ եւ բուքերու ոլոր մոլոր թաթառներով կը սահի որ խուցիդ մէջ փակուիս, ամառն ալ կը սահի որ ցնծաս իրմով, մա՛նաւանդ լեռներու վրայ, որուն զով գոգերուն մէջ բիւրեղացած, մագրտացած է լոյն խաւերով, ճերմակութեան հիանալի տեսարան մը կը պարզէ աչքերուդ առջեւ։ Կը տեսնես արեւուն ճաճանչները, որ կարծես ձիւնէ վիթխարի պրիսմակի մը վրայ կը բեկբեկի գոյներու առատ պէսպիսութիւն մը ցոլացնելու համար։

Կը սիրեմ լեռները՝ իրենց վճիտ վտակներով եւ սառնորակ աղբիւրներով։ Ա՛հ, ջուրեր ա՛յն հազարաւոր մէթրներով բարձունքներու վրայ։ Կենդանի՛, կենսաւէտ ջուրեր։ Ժայռերու ճեղքերէն, մարգերու մարմանդներու մէջէն, հովերու վրայէն, կը հոսին, կը բղխին, կը վազեն խաղաղիկ։ Աւազներն ու խիճերը, մաքուր մաքուր կը փայլին, կը պճլտան ա՛յդ ջուրերուն տակը։ Պաղ, առողջարար, անհամեմատ, աննման են լեռներուն ջուրերը։ Անճառելի աչքերու պէս խոհունակ աղբիւրները, եւ հայելիի պէս ղէմ՛դէմ կ'անդրադարձնեն քեզ, եւ դուն կը սքանչանաս։

Կը սիրեմ լեռները իրենց քամիովը։ Մթնոլորտը կարծես թեւ առած՝ աներեւոյթ քերովբէներու պէս կը սաւառնի, կը սուրայ, կը սուլէ տերեւներու մէջէն կամ ծաղիկներու վրայէն։ Լանջդ կ'սւռւի, անընկճելի կեանքի նորոգութիւն մը կը զգաս ներսդ։ Օդի հոսանքը՝ որ սենեկիդ մէջ կը զովչէր քեզի, հոն, սարերուն վրայ՝ հակայ հոսանքներու մէջ կ'օրօրուիս անվճռակ։ Աչքն ալ չունչ մը կենդանութիւն կը բաշխէ, հովը (=ոդմոզ), զովը վիրաւոր կը հաւրուրէն եւ քամին իր բերած բիւր ծաղիկներու բոյրերով կը խնկէ էութիւնդ։

Կը սիրեմ լեռները իրենց ծաղկաւէտութիւնովը եւ իրենց կանաչութեամբը։ Ծաղիկները տեսն ու տեսակը անսպառ է սարերու վրայ։ Ծաղիկները առատ, արօտները պարարտ, մարգերը անարատ կը ծաւալին,

(1) Նախիք՝ հով, հովի, հովոց, հովոցի ունէին եւ ամառներու տաքութիւնը կը մոռնային հով ելլելով։ Լեռներու վրայ էին հովոցները, որուն կեանքը բոլորովին նահապետական էր։ Լեռնային ըլսականութեան հոգը, հովիւներու հօտը, լաճերու խումբը, վրաններու, հիւղերու, տապաւարներու (չարտաղ) ցիր ու ցան խումբը, վտակներու կամ աղբիւրներու զովը, առնք էին ամբողջը նահապետական ամառանցներուն։ Հովոց ճիշդ կը համապատասխանէ եւրոպական բառին. եւ «հով ելլանել»ը եւրոպական չըգմագ բացատրութեան։

կ'ընդարձակուին աչքիդ առջեւ եւ ա՛յնպիսի վէմվէմուտք մը կ'ընեն քաջիին չունչին տակ որ կը զգլխա։ Գոյն, երին, երանգ՝ իրարու խառնուած են բնականօրէն։ Տիրող կարգը բնական գեղեցկութիւնն է, վայրի՛ գեղեցկութիւնը՝ կուսական պատկառանքով, որուն առջեւ ո՛չ մէկ գեղարուեստ պիտի յանդգնէր զըուխ բարձրացնել։ Անհնարագրելի է լեռնային ծաղիկներու եւ բոյսերու այդ վէմվէմուտքը, որմէ հիացում կը բղխի։

Կը սիրեմ լեռները իրենց լերկ կողերով, զոր տեղ տեղ գազեր եւ ուղտափուշեր կը վիրաւորեն իրենց երկա՛ր կենակցութեամբը։ Լերկ լեռներն ալ չքեղութիւն մը ունին։ Կը նմանին լայնճակատ գլուխներու, խոժոռ եւ խոշոր աչքերով, որք սակայն, ինքնիրեն քաշուած՝ անհուն խորհուրդ մը տպաւորութիւնը կ'ընեն վրադ։

Ծաղկաւէտ սարերու պէս ծիծաղկոտ չեն. լերկ սարերը լուրջ են բոլորովին. կ'ազդեն սրտիդ եւ կը զգաս հոյակապ տիրապետութիւնը, զոր կ'արտայայտեն մերկ լերինք։

Կը սիրեմ լեռները իրենց թռչուններով եւ թիթեռնիկներով։ Կաւնկն ու արագիլ իրենց ամէնէն բարձրաթռիչ սլացքը կ'ընեն սարերուն վրայ. ծիտեր կը ճլուզլան անձանձիր. թռչիները եւ ցամկեկ վայրի ծաձառենիներ ասպնջական եղած են անոնց կակուղիկ, խաւէ բուրդէ չինած բոյներուն։ Թիթեռնիկներ ալ՝ ճեպ ճերմակ կը թռչտին ծաղկէ ծաղիկ, կարծես պար բռնած են օդին մէջ եւ հրեշտակային թռիչք մը ունին։ Անհոգ կեանք մը կամ կեանք մը որ արդէն հոգ չունի, անոնց արձակ խայտանքին ու համարձակ խայտանքին մէջ՝ սիրտդ կը լեցնէ տենչանքով։

Կը սիրեմ լեռները իրենց պիրքովը եւ նաւուած քովը։ Բնութիւնը կաչկանդուած չէ՛ սարերուն վրայ։ Օգը, լոյսը հաւասարապէս եւ բնապէս կը տիրեն հո՛ն։ Ցերեկուան լեռները կը պարարեն աչերդ եւ միշտ հեռուն, հորիզոնները կ'ուզղեն նայուածքդ. լեռներ առանձին, չղթայօրէն իրարու քով, մէջէ մէջ, խաչաձեւումներով կը ցցուին, կ'երկննան, կը կապարին իրարու, կը գրկեն գիրար, ոմանք սպիտակ, ոմանք լերկ ու մերկ, ոմանք կանաչ բոլորովին, ամէն ձեւով, ամէն բարձրութեամբ, ամէն դիրքով ու նաւուածքով անհատնում եւ անբնդհատ անհարթութիւններու համադրութիւն մը կը կազմեն։ Աչերուդ չեն երեւար անդունդներ, ձորեր, խորեր ու անդունդներ, գետեր եւ առուներ, սարերու լիճեր —, ծովեր, ծովասարեր, դուն միշտ բարձրը կը դիտես։ Գիշերուան լեռները խորհուրդներով կը պատան միտքդ։ Երբ մթին է գիշերը՝ սարերուն վրայ ամիսոսած, կը մտածես տիրող խորին լռութեան վրայ, զոր հազիւ կը խանգարեն բռնապիրկ թռչունի մը ճիչը, շնագայլերու կատղածումը կամ բաւ մը չարագուշակ նրկատուած ձայնը։ Արարչագործութեան մէջ իշխող անապատ իմաստութիւնը, խորհուրդը երկնքին վրայ սփռուած անթիւ լոյսերու ու համաստեղութիւններու նախախնամապէս կանոնաւորուած չարժումները, չահաւորումը, աստղներուն անհաչիւ արագութեամբ վազքն ու հառնումը՝ կը լարեն խորհողին սիրտն ու միտքը մեծ իմաստութեան վրայ։ Լուսնկայ գիշերներն ալ ներշնչող են սարերուն վրայ. ամբողջ հորիզոնը ոսկեզօծուած կը տեսնես. վշուշներ՝ որ ասդին անդին, պատառ պատառ կամ գօտիաձեւ կ'երեւին, երբեմն գիրգ սրնդուաներու պէս կուգան լեռան մը լանջքը կը ծածկեն կամ գագաթը կը սքօղեն։

Ցերեկը արեւը, գիշերը մութը կամ լուսինը՝ սարերը կ'ողջունեն նախ։ Լեռներէն տեսնելու է արշալոյսը՝ արեւին ահագին սփռուածակը չէկ պղնձի կարմրութեամբ. լեռներէն դիտելու է վերջալոյսը, որ հորիզոնը կը բոցավառէ եւ ամպերու ճեղքուածքէն լոյսի առատաբուխ եւ հսկայական ցնցուղներ կը թափէ. քիչ ետքը՝ դիտելու է նաեւ լուսնին ելքը լեռներուն ետեւէն՝ գարմանալ խոշոր, չա՛տ խոշոր եւ մութ–կարմիր սկաւառակովը։

Կը սիրեմ լեռները իրենց կրօնականացած ղողանջներով ու մխիթարութով։ Լեռները՝ ա՛յն բնական տաճարները, որոնց վրայ մարդիկ ալ չինեցին, կաւուցին տաճարներ ու կամարներ, գմբէթներով ու բուրգերով, երկնքի գմբէթին տակ։ Լա՞ծ է քո կոչնակին ձայնը գիշերուան լեռներուն մէջ, տեսա՞ծ է տաճարներ ու վանքեր. բարձունքներու վրայ բարձրացող՝ Աստուծոյ նուիրուած մարդկային

չէնքեր ու չինուածներ : Միակ մարդկային ձեռագործները՝ որ կրնան դրուիլ ոստուածային գործերուն մօտիկը :

Կը սիրեմ լեռները իրենց հովոցներով : Աշխարհի տաղտուկը , հացի տանջանքը , կեանքի ապրանքը , քաղքենի ոճիը , չինական կենցաղի տուայտանքը , մկկ խօսքով կեանքի տապալին ամառը կուզէ զովանալ , կազդուրուիլ սարերու վրայ , հովոցներուն ներքեւ : Հովոցներ թէեւ խախուտ ու անպատճոյճ , վրան (մազէ) կամ տալտար (ոստերէ) հաճոյք մըն է ամրողջ : Պարարտ արօտներ , անուշակ ջուրեր , զով տափեր կամ ոստերք՝ ուր որ կան սարերու վրայ՝ հոն են հովոցները : Մաճկալն ու հօտաղը , սայլն ու խոփը , կամն ու կալը՝ չինական ու հողագործ աշխարհին մկկ ա՛լ մանուածոներու զբաղում մըն է . ուղղներ հով ելած են , իրենց հօտերով ու հովիւներով , գամբռներով ու մանուկներով : Կայտառ բնութեան հետ կը կայտառին մարդն ալ , հօտն ալ՝ հովիւն ալ , որ իր սրինգովը կը յօրինէ հովուական մեղեդիները :

Կը սիրեմ լեռները իրենց համայնքովը : Սարերուն ձիւնը , վտակներն ու աղբիւրները , քամիները , ծաղիկներն ու բոյսերը , լերկն ու վերկը , թռչուններն ու թիթեռնիկները , դիրքն ու նստուածքը , տաճարներն ու կամարները , հովերն ու հովոցները : Այդ սարերուն վրայ նախանձի տմզը չմիջնցներ . հարուստն ու աղքատը կը յարգեն իրենց բաստն ու բաղդը : Արհամարհանք չկայ լեռներու քամիներուն մկկ : Ազատութիւն չբուերը հո՛ն բնութեան բերնէն :

Սարերը անաղարտ են , բարձրերը սուրբ են , մաքուր են , պարզ են բարձունքներուն վրայ ցանուած հովոցները :

ԲԱՐԹԻՆ ՎԱՐԴ.

ԿԶՔՆ

(ՍԻՐԵՐԳ)

Հոգւոյս խորն , աչքե՛ր , ցայեցէք մի պահ :
Աչքեր երազի . սրբութեան երգեր .
Հեռս թոյնի սրտակ . կիւսերու պատկեր :
Աչքեր որ ինձի կեանք տըւիք եւ . . . մահ :

Փիչ փիչ շիշաձող միսթիական ջահ .
Աչքեր որ կուլաք , ցերեկ քե գիշեր .
Երջանկութեան ցոլք՝ որ վաղ է մաշեր .
Շիթեր արցունքի՝ թափուած ինձասահ :

Բաց պատուհաններ՝ ուրկէ կը ցայի
Հրմայիս , անդունդի մը խորն ամայի :
Կոյսի եւ հարսի աչքեր , սիրազե՛ղ :

Անդի՛ն , շատ ինեռուն ցայող երկնագոյն
Եւ դրախտի գոյն աչքեր , ջի՛նջ , անմեղ .
Աչքեր , ցայեցէք , խորերն իմ հոգւոյն :

Հալէպ
3 Յուլիս 1901

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾ

(ԱՌԱՔԵՇՏՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԵՑԿԻՆ)

Ա.

Տանտիկայ հատակիս մէջ երբէ՛ հարցնէին ինձ. «Աշխարհիս է՛ն գեղեցիկ բանը ո՞րն է.» պատասխան պիտի տայի.

Վա՛րդը

Համազգական Գեղեցկութիւնն է վարդը, զոր Թագուհի ծաղկանց կոչեցին։

Մատաղ աչաց համար, որ արդէն կ՛որոնէ Գեղեցիկն, ապագէն ամէնէն գրաւիչ բանն է աշխարհիս վրայ վարդը, քանզի պարզ ու միատարր, քանզի գոնէապէր լուսաւոր։

Մատաղատի գեղեցկագէտին համար գեղեցկութեան գերատիպարն է վարդը։

Ձեւ ունի, Թոյր ունի, բոյր ունի։ Ձեւը՝ ձեւերուն պարզագոյնը, բնականագոյնն է, քանզի բնութեան մէջ բոլորակ ձեւին կը ձգտի մարմինն որ շարժման մէջ կը դրուի։ Գոյնը բացագոյնը, դարձեալ բնականագոյնն է, քանզի վարդագոյն կամ՝ ըստ դասական բացատրութեան՝ վարդամատան արշալոյսն է որ կը ծանուցանէ, որ իւյայտ կ՛ածէ բնութիւնն։ Իսկ բոյրն ալ պարզագոյն ու բնականագոյնը կրնայ համարուիլ բոլորակ ձեւին նման, քանզի բոլոր բուրմանց համադրութիւնն, համաբուրութիւնն է վարդին բուրումը։

Պարզապէս կլոր չէ, առաջին մանկութեան ամէնէն ըմբռնելի, մատչելի ու սիրելի ձեւը։ Պարզապէս կարմիր չէ, առաջին մանկութեան ամէնէն ըմբռնելի, մատչելի ու սիրելի գոյնը։ Պարզապէս անուշահոտ չէ, առաջին մանկութեան ամէնէն ըմբռնելի, մատչելի ու սիրելի բոյրը։ Այլ մանկավերջի պատանեական, Գեղեցկագիտութեան համապատկերի ըմբռնելի, մատչելի եւ սիրելի ձեւն ու Թոյրն ու բոյրն ունի վարդը, ծաղկանց Թագուհին։ Բանաստեղծք, որոնք վարդն այսպէս յորջորջեցին, նախաշրջանական անվերլուծական բանաստեղծներն են, երբ մարդկային ազգի ըմբռնումներն էին մանկապատանեկի մակերեսութեան ըմբռնումներ, որոնք պարզագոյնէն ու բարդագոյնէն հաւասարապէս հեռու են, որոնք պարզին ու բարդին տարատեսակ տհասնակցակիցին վրայ են։ Համաձեռ, ինկնակրկնակ թերթեր, այլ՛ ոչ հարթ, ոչ տափակ. թերթեր գոգաւոր, կիսաբաժակ թերթեր, որոնք աստիճանաւ կը մանրնան, սկզբնաւորութիւն զանազանութեան. որոնք աստիճանաւ կը մանրնան, յառաջադիրներն յայտնելով, հռչակելով, հիացման ներկայացնելով յետագիր թերթերն, որոնք կանաչ տերեւներուն կը յենուն, մինչդեռ յառաջադիրք կը յանգին կանաչ գլխատապոյն կամ դեղին սակեպոյն պորտին՝ ոսկեայ աւազի պէս ցանցնած տարածուն յաճախ։

Ա՛յն եղանակին, ա՛յն տեսակէտէ մանաւանդ կը փթթի վարդն, ուր կանաչին գունաւորումն իր ծայրագոյն ու ծաւալագոյն աստիճանին կը հասնի։ Բոլոր հողն, երբէ՛ ոչ բովանդակ երկիրը, գալար է յայնժամ, ինչպէս որ գալար էր (ո՛վ չիմաստութեանս Հիւանդանոցի աղմո՛ւկներուն մէջ), ինչպէս որ ճերմակ էր հողն Յունուարի մէջ։ Թանձրագոյն գալար, որպէս ճառագայթագոյն ճերմակ։ Որպէս յայնժամ հողը համագոյն, այժմ հողն է հանդերագոյն։ Միայն երկինքն է միագոյն կապոյտ, ջինջ ու կենդանի կապոյտ։ Վարդն անո՛ր հա՞ար ստեղծուեցաւ երկնադիտակ, քանզի հատատութիւնն՝ Արարչին կողմէն, կամ երբէ կամիք, Տիրամօր՝ Տիեզերաց Թագուհւոյն կողմէն առ վարդն ուղղեալ ողջոյն մըն է կապուտակ հառակ։ Խորհրդաւոր ա՛յն պահուն, ուր խաւարը խոյս ալ պիտի տայ, երկինքն՝ ողջոյնէն առաջ կապուտակ՝ համբոյր մը, բիւրահամբո՛յր մը կուտայ գաղտ, վարդին. ցօղային համբոյրը մարգարտագունա՛կ, որ, երբ ծագի արշալոյսն եւ ցողին վրայ ցոլայ հրագունակ, հրաշագունակ, վարդը գոգցես կրկին կը վարդանայ՝ երկնային համավարդին մանրապատիկ կրկնաւորմամբ։

Երբէ երկինք կը պարզի կը համագունի գոյներուն գեղագոյնումը, երբէ վարդը դիտելու համար երկինքը բովանդակ աչք մը կ՛ըլլայ միակ, վեհասահման աչք մը կապոյ-

տակ, աչքը Միածնին Մօր, աչքը Աստուածամօր, աչքը երկինից թագուհուն, որ կ'ակնարկէ ծաղկանց թագուհուն, երկիրն ալ իր շուրջ, երկիրը վարդին շուրջ կը զանազանապեղի սրբեա՛ք։ Զիւնհալն արդէն չատո՛նց կաւարտած, ու սա՛ս կաթով կենդանացած հունտն հողին ետքը ծայր տուած, ծիլ ու ծաղիկ եղած, ծիածան կազմած ու ծովահանգոյն ծաւալած, փիլիսած բացուած է բոլորովին, ու կը բարձրանայ օդին մէջ եւ իր բուրումն ալ օդէն վե՛ր, իսո՛ւնկ աներեւոյթ այլ աւետարանից ու համասլաց։ Դալարի՛ք ու ծաղկանք, այո՛, երեւելումով մը ցնծատե՛ղ՝ երկրիս արգանդէն եղած ու բոլորուած են շուրջ... վարդի՛ն. աչկո՛ւնք՝ եւ այդ ծաղկունք՝ բիւրապատիկ բիւրագունակ՝ երկինից կապուտակ ալքին հետ միակ՝ համագլուխելու համար, հեռուէն կամ մօտէն համբուրելու համար թագուհին ծաղկանց։

Բնութեան փայփայի՛չ օդին, որ զոգցես ծնունդ ուսաւ նախակնոջ՝ Եւային՝ մատանց փափկիկ հպմամբն իր անուսուսնախոհ հերաց, սիրտնաթափին ըսկզ կ'ուզեմ (հին քերթողաց գեփիւռն) հրճուագին կուգայ շնչել եւ արբենալ վարդին թերթերուն վրայ, վարդին բաժակին մէջ ու վարդին թերթերուն մէջ, իր անգունակ այլ նոյնքանի՛ անուշակ թեւերուն ոյժը փորձելով թերթերուն դէմ բոցագունակ ա՛յլ անուշակ այնքանի՛, ե՛ւ աւելի անուշակ այնքանի՛։

Թիթեռնիկն — արհամարհեալ — որուն նմանողներ կը հանդիպանան պարզապէս իր արհամարհողներ, թիթեռնիկն իր բեւեռաւորեալ թեւերուն նաւրը ու տուրը փոշին կուգայ հպանցուակի ցանել վարդին բաց բոլորման վրայ, փայլակնաւեակ իր արբեալի մոլորեալ ածութեան մէջ պարուրելով խոլոր վարդերն ալ, զի այս է ճակատագի՛րը թիթեռնիկին ու Ռօզային։

Ա՛հ նո՛ր ծա՛նր, իբր ծնրադրի՛կ ընթացի՛ք, նրբանազիկ միջատն ակեւոտին ուսկեթեւ. հա՞րկ է անուանել մեղուն, ոսկեհուր գոգցես հնոցէն տիեզերաց մանրագիտակ մեկնելով, կ'ինչէ, ցանկութեամբ այլ եւ երկիւղածութեամբ կը մօտենայ ծոցին ծաղկանց գեղեցկագոյնին կը մօտենայ, բայց իսկոյն չը մօտիր. ո՛հ, ո՛չ։ Մեքծեքանաց ծաւի նրբագայութիւննե՛ր, նրբազարիկ լուսածորան ծածանո՛ւմ, ցանկացիկ անյագեցիկ ակնարկներու հո՛ւր ուրուագրութի՛ւն, վարդ լուսթիւն եւ ոսկի քնարերգութիւն, կասում սեւեռո՛ւմ, խոյանք, ապա նազո՛նք, յետադարձ ակնարկ անվախճա՛ն՝ երկայնքն ասկեթել ճառագայթին արփային որ զայն երկնից կամարին կը կապէ, եւ ապա անդարձ ընդգրկում՝ ո՛չ հուր այլ հատակ բոյր՝ ոչ աբեւ այլ արփաձեւ վարդին՝ որ զայն երկրի կաւին, երկրի կաւէն կազմուած ծագկին կը յարէ։ Ճոխասի՛չ չրջանակ, բոցավա՛ռ նախափեթակ, ցօղին մագնիսա՛կ, չոլին լամպանա՛կ, տուրնջեան լուսնա՛կ, բուրաւէտ լուսնա՛կ, թերթերու կուտա՛կ, թեւերու թառ՝ նրբաթեւերու դարակ դաշարակ, դալա՛րը քո յատակ, կապո՛յտը քո դիտակ, թիթեռնիկը քու կատակ, մեղուն քո՛ւ դու մեղուի՛ն զոգցես նպատակ։

Հապա պիւլպի՛լը, թովածայն այլ դիմատգեղ, որ անուսուսկին սաղարթուցը տակ կը թաքչի եւ կը գեղգեղէ յաւետ, որու ձայնին զո՛ւն տուր՝ թաքուն՝ մե՛ղրը, զոր չքնաղագեղ այն միւս կիսաթռչունն ոսկեթեւ կուգայ համարձակ քաղել ծոցէդ հեշտաւէտ, պիւլպիւլը՝ կ'ըսեմ՝ ո՛չ ապաքէն, իր խօսակցին՝ խօսեցելոյն ուղղակ, զքեզ կը գովերգէ, զքեզ կ'այգերգէ, վարդափայլ այգուն մանրանկար դու տարրացումն, գե՛ղ համակ, ու բոյր ու հրապոյր բովանդա՛կ, վա՛րդ, միամանկ հնչի՛ւն, միակ քերթուածի՛ւն, Մայիսին պսա՛կ, Մօրն երկնից այաերուն զուգակ՝ հրաշափառ միութի՛ւն։

5 Մայիս 1901 Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
Ազգ. Հիւանդանոց

ՍԷՐ

(ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՄԸ ԵՐԵԽԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Գրէգոր հինգ տարեկան է եւ սիրահար մը ճարած է։ Լուացարարուհիին տղան է ան, որ դեռ չորս տարեկան է։ Գէորգ կը կոչուի։

Գրէգոր վեր՝ մեզի կը բերէ իր սիրահարը եւ ճաշասենեակի պատուհանը իրեն յատկացուած է իր ամէնէն յարմար տեղը, ուր ան իր նշանածին հետ կրնայ զրօսնալ։ Հոն կը տեղաւորուին երկուքը, կզակինին պատուհանի տախտակամածին կրթնցուցած՝ եւ Գրէգոր փոյթեռանդ կը ցուցադրէ մնացորդները պատկերագրքի մը, որ իր ամէնէն թանկագին սեփականութիւնը կը կազմէ։

Սակայն առեն մը ետքը Գէորգ կը կրչտանայ տակէ։ Կոպաօրէն կը յայտնէ իր տունը՝ լուացքին խուցը կ'ուզէ երթալ։ Գրէգոր իր ամբողջ հմայելու արուեստը կը թափէ, բայց ի զուր. Գէորգ տուն կ'ուզէ երթալ եւ ան ալ անմիջապէս։

Այն առեն աղջիկը լալով սենեակ՝ իննի կուգայ.

—Հայրի՛կ, Գէորգը պէտք չէ՞ որ քովս մնայ. չէ՞ որ ան իմ նշանածս է։

«Այո՛, կ'ըսեմ ես, անշուշտ պէտք է մնայ, բայց . . .»։

— Հայրի՛կ, Գէորգ չուզեր քովս կենալ. Գէորգ կ'ուզէ վար՝ լուացքի խուցը երթալ։

Ու կը սկսի դարձեալ բարձրաձայն ուռնալ։ Բայց ես ծունկիս վրայ կ'առնեմ զինքը ու կը փորձեմ քիչ մը հասու ընել սիրոյ լաբիւրինթոսին։

—Դուն չատ յիմար կը վարուիս, պզտի՛կ Գրէգոս, կ'ըսեմ իրեն, մարդերը քու գիտցածիդ պէս չեն, երբ իրենց աղջկան որ կենան՝ կը ձգեն կ'երթան. բայց անմիջապէս կուգան նորէն՝ երբ դռնէն դուրս ձգես զիրենք։ Գնա՛ ներս, Գէորգին քովէ ու ըսէ իրեն «Գնա՛ ճամբադ, յիմա՛ր տղայ, ես նոր նշանած մը պիտի գտնեմ» ան առեն կը տեսնե՛ս դուն։

Գրէգոս մտացի կրնարժատ մըն է։ Նախ խոշոր աչքերը վճռակտական կերպով իննի կը յառէ, ծեռոյ թաց այտերով ու չիտակ կեցուածքով մը գործի կ'երթայ։ Ես առեւէն կը նայիմ. հրահանգներս ամէն մասամբ անթերի կը գործադրէ։ «Շուտ կորսուէ գնա՛, լակո՛տ դուն, կը գոչէ ան, հայրիկը կ'ըսէ որ իննի նոր նշանած մը պիտի բերէ»։

Գէորգ՝ ապշած՝ անոր երեսը կը նայի ու չի կրնար բան մը հասկնալ. բայց աղջիկը արդէն դէպի նրբանցքը հրեց զայն, դուռը բացաւ — ան իր գլուխն չի կրնար բանալ — ու ճամբու դրաւ։ Հիմա քովս կուգայ, ձեռքը ձեռքիս մէջ կը դնէ ու անձկալիր ինծի կը նայի։

«Հայրի՛կ, ետ կ'ուգա՞յ հիմա»։

Մխիթարական ճաշասենեակը կ'երթանք, որուն պատուհանները բակին վրայ կը բացուին։ Երկար սպասելու պէտք չենք ունենար։ Սհա Գէորգի քնքոյշ քայլերը կը լսենք վարը։ Հոն կեցած է, մտոր բերանը։

«Գրէ՛գա, Գրէգա՛»։

Ես յաղթականօրէն Գրեգորին կը նայիմ, բայց չեմ գտներ այն ճառագայթող երջանկութիւնը զոր կը սպասէի։

«Հայրի՛կ, կ'ըսէ աղջիկը, ա՛լ չեմ ուզեր զինքը, նոր մը կ'ուզեմ»։

Իր նայուածքը առանձնայատուկ է։ Չեմ կրնար նկարագրել զայն։ Սակայն այդ նայուածքը նոյնն է հինգէն քառասուն տարեկան բոլոր կիներուն քով։

Գերմ.ե թարգմանեց ԿԱՐԼ ԷՎԱԼԴ

Մ. Գ.

Ծ. Խ. — Կարլ Էվալդ՝ Տանըմարքացի երիտասարդ գրագէտ մըն է, որուն այս պզտիկ ուրուագիծը կը ցուցնէ արդէն հեղինակին սուր դիտողութեանց ընդունակութիւնը։ Իրլորվին տարբեր ֆրանսական գրուածքներէն, իր ոճր կը նմանի Ցօֆքօա Կվէտերի ոճին, որուն երեք ուրուագիծներ կնոջ կեանքին սիրուն գրուածքը հրատարակեցինք Մասիսի 11րդ թիւով, վերմաներէնէ թարգմանուած։

ՎԱՐԴԻ ԻԽՂԸ ՄԱՀԱԴԵՂ [1]

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Մ. քաղաքի վաճառաշահ փողոցումն էր գտնուած Թոման Մալաքիէչի Բօղդանովի առեւտրական տունը։ Բօղդանովի գործը չատ յաջողակ էր գնում. ոսկին թիերով էին քերում. գործավարներն ու ծառայողները հանգիստ չունէին. կեանքն եռում էր։ Ամեն օր կամենում էր իր հոգեպահուստը դնել Բօղդանովի մնդուկը՝ ամենից ապահով գանձարանը. բոլորեքեան ձգտում էին առեւտրական տան տիրոջ Թոման Մալաքիէչի քաղցր լեզուից ու թեթեւ ձեռքից օգտուելու։ Եւ ո՛վ ասես չէր օգտուում. մուրացիկ աղքատներն եւս իրանց որչեալ ատանալին ունէին. գործատան դուռը եկեղեցու դուռն էր, ձեռք պարզողին չէ չկար։

—

Մի շաբաթ էր Մալաքիէչը խիստ տխուր էր. սիրաշահ լեզուն լեռանումը փակուել էր, քաղցր դէմքը քացախած պատառոտուն խոտոր էր դարձել, յաճախորդներին տառը գլուխ էր տալիս, մտեցողին հաշուապահին էր ուղղում, իսկ ծառայողների երեսին բնաւ չէր նայում։ Այս դրութիւնը գործին չէր վնասում, բայց ամենքի համար հետաքրքրութեան առարկայ էր։

Մալաքիէչը մի օր կատաղից իջաւ։

Ըստ սովորականին աղքատները երկու կողմից ձեռք տարածեցին եւ յայտ ունէին, որ ոչն իր ձեռքովն ամեն մէկի բուռը հինգ կոպէկանոցը կը դնի եւ ապա ներս կերթայ։

— Դնացէք, կորէք, գետինն անցնիք դուք, ճչաց Բօղդանովը. միւսանգամ այս դուռն եկողի ոտքը կը կտրեմ. — քշիր բոլորին, որ այսուհետեւ ոչ մի աղքատի շաքը չերեւի գործատան առաջին, հրամայեց Մալաքիէչը դռնապանին ու ներս մտաւ, արագ քայլերով գնաց իր բազկաթոռի մէջ չընատեց, այլ վայր ընկաւ ու բերանից եւ քթածակերից խոր հառաչանք դուրս թողեց։

Գործատան ծառայողները, որոնք տիրոջը ողջունելու համար ոտքի էին կանգնել, այնպէս չուարեցան, որ նստել գործելը մոռացան, ամենքն ապուշի պէս տիրոջն էին նայում։

— Լսիր, դռնապան, գոչեց Բօղդանովը՝ վեր թռչելով տեղից ու դէպի դուռը նայելով, որ էդ սվաճներից ոչ մէկը չլսնա՛յ, հասկացա՞ր։

«Բայց, տէր իմ, մի ծերուկի եւ մի պառաւ աչնչով չեն ուզում հետանալ, բարկանում, հայհոյում, հրում են, մինչեւ անգամ երկու բառնգք տաւի ծերի գլխին, ոչ քաշւում են, ոչ խօսւում են» — մտածեցաւ եւ զեկուցումն արեց դռնապանը։

— Տուէ՛ք այդ տեղից հարիւր բուրլի, թո՛ղ երեսներովը խփի՝ կորչին, գնան, հրամայեց Բօղդանովը դրամապահին։

Փողը գնաց ու յետ եկաւ, դռնապանը յայտնեց, որ ճանճրալի ծերը ձեռք անգամ չը տարձրացրեց. — «Ես կարիք չունիմ ասել է նա, կամենաք՝ ինքս ձեզ փող տամ, միայն թողէք, որ պառաւիս հետ այստեղ մնանք կանգնած»։

— Ճիշդ է ասում դռնապանը, մի շաբաթ է, որ այդ երկու գեղջուկները գործատան դուռը բացուելից մինչեւ փակուելը՝ այդտեղ ներկայ են աղքատների չարքից փոքր ինչ հեռու կանգնած, եւ ոչ ոք չգիտէ, թէ ընչո՛ւ համար. եւ որ զլուխորն է՝ ոչ ոքից ողորմութիւն ոչ խնդրում են եւ ոչ ընդունում, աւելացրեց գլխաւոր կառավարիչը։

Թոման Մալաքիէչը տոքերը պինդ պինդ դեմին զարկելով՝ գլխաւոր դուռս եկաւ գործատնից, մօտ կանչեց հետեւումը կանգնած պահապանին, պատուիրեց նորան, որ այսուհետեւ ոչ մի աղքատի թոյլ չը տայ իր գոր-

---

(1) Պագուէն, Մասիսի բարեկամ՝ գրասէր ընթերցող մը մեզ ղրկած է ռուսահայ ծանօթ վիպագիր Պերճ Պռոշեանցի վերջերս գրած այս ինքնատիպ պատմութիւնը կամ նորավէպը՝ իրրեւ նմոյշ մը արեւելեան հայոց գրականութեան վիպական ճիւղին։ Պռոշեանց անունը ամենէն աւելի յիշուածներէն մէկն է Պոլսահայ լրագրութեան մէջ, ու երկու տարի առաջ՝ երբ իր գրական գործունէութեան յոբելեանը տօնուեցաւ Թիֆլիզ, այստեղ ալ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուեցան, մանաւանդ Արեւելքի մէջ, անոր երկերուն վրայ։ Յարակոյս չունինք որ սխորժով պիտի կարդացուի հին հեղինակի մը այս նոր գրուածքը։

ծառան առաջին կանչելն՝ մանաւանդ այն երկու ծեր ու պառաւին, որ դրանք այս վոզոցովը չը կարողանան անց կենալ։

— Շատ լաւ, ձայնեց պահապանը, գլուխ տուեց եւ իսկոյն մօտենալով ծերին ու պառաւին՝ հրամայեց հեռանալ այնտեղից։

— Օ՛ֆֆֆ, վերջապէս ազատ շունչ քաշեց բարձր ձայնով ծեր տալով Բօղդանովին եւ գնաց իր տեղը նստեց։

Եւ ճշմարիտ, Մալաֆէյչի ուրախ տրամադրութիւնը հետզհետէ տեղն եկաւ։ Մի ամբողջ շաբաթ էր անցել եւ ծերն ու պառաւը՝ ոնց որ դեռևի տակն անցան։

— Էյ, հրամայեց մի օր Բօղդանովը դրսնապանին, այսուհետեւ չարգելէք ազգատներին, թող գան իրանց տուրքն առնան. այսպէս էլ հասկացրէք պահապանին։

Ազգատները չարունակեցին իրանց սիրած տեղը շարուել։

Ի պատիւ Մալաֆէյչի պիտի ասել, որ նա արդարեւ ազգատասէր էր, գոնէ նրա տրամադրութիւնները այդ հոչակն էին հանել ամբողջ քաղաքում. եթէ մի օր Մալաֆէյչին իր ձեռքով գոնէ մի բուլկիաչափ ազգատներին չէր բաժանում, իր տրտի վրայ կարծես մի բեռն էր ծանրանում, կերածն ու խմածը չէր հասկանում։

Մեծ ահռելութիւնն ի հարկէ Բօղդանովի մարդասիրական բնական հակումին էին վերագրում նրա քրիստոնէավայել առաքինութիւնը՝ առաւել եւս՝ որ նա շատ իր նման հարուստների ճանապարհովը չէր ընթանում. լսուած չըկար, որ Մալաֆէյչը մէկի կոպէկը կերած լինի, բայց աչխարհը հօ բարեսեռներից միայն չի բաղկացած. յաճեռես ու թեթեւահաւատների թիւը նոյնպէս քիչ չէ. կային մարդիկ, որոնք կասկածական աչքով էին նայում Բօղդանովի ընթացքին, որոնք բեմի տակին ժպտում էին, այլ մինչեւ անգամ ծածկարար իրանց մտերիմների ականջներում ինչ որ քչլիչում էին. այս ու այն մարդկանց մի ժամանակուան նիւթական յաջողութիւնն՝ իսկ այժմեան ազգատ վիճակին էին ակնարկներով յիշում, եւ Մալաֆէյչի մասը տեսնում էին։ Իսկ հատ ու կտոր ծերունիք, որոնք չատ վաղուց մի մեծ քաղաքից գաղթել էին այն տեղ, նրանք ինչ որ անհաւատալի պատմութիւններ էին անում այն քաղաքի օթեւանի մշակ Աստուամի մասին։ Իբր թէ մի անգամ մեր յիշած հեռաւոր մեծ քաղաքի օթեւանում լինած մի հարուստ վաճառականի պարկով լիքը ոսկիքն անհետացել էին եւ գողը չէր գտնուել ու մարդը դառը դատարկ, ծործորակը քերելով ու հայհոյելով՝ եկած ճանապարհը բռնել, գնա էր գնացել։ Այնուհետեւ Աստուամ մշակը միքսացաւը պատճառ է բռնել, փալանը թիկունքից չպրտել ու անհետացել։ Անցել են տարիներ եւ Մ. քաղաքում Աստուամին տեսել են մշակի շորերը մոլած, եւրոպացու թանպագին հագուստներով զարդարուած։

Այդպիսի հազար ու մէկ բանիւսանքներից ո՛ր մէկին ականջ կախես. մեզ ի՛նչ, թէ երեկուայ Աստուամն էս օր Ռօման է դառել, քի՞չ օրինակներ կան. ո՞ւմ ի՛նչ գործն է, չատ կարելի է մարդն իր ջահելութեան մեղքըն է քաւում։

Վերջապէս ո՞ւմ չոր լեզուն կարող ես բերանումը կարել, դուրս չը թողնել, մեղքն ասողների չինը, մենք էսքանը միայն գիտենք, որ Բօղդանովը պարտականութիւն էր համարում իրան ձեռք մեկնող աղքատներին օրական մի մի շահի բաժանելը։

Եւ նրա այդ բարեգործութիւնը, կարծես, նրա առեւտրի յաջողութեան պայմաններից մէկն էր։ Մի նախապաշարմունք մնում էր Մալաֆէյչի ուղեղումը. իր գործը ճոխ էր գնում այն օրը, երբ քանի աղքատից պակաս հինդ կոպէկներ էին իր գրպանից դուրս գալիս։

Այդ էր պատճառը, որ Մալաֆէյչը չը կարող հաւրերել. գեղջուկ ծերն ու պառաւի հեռանալուց յետոյ, իսկոյն հրամայեց աղքատների ճանապարհն առաջուան պէս բաց անել։

—

Բօղդանովը խիստ ուրախ է. այսօր նրա առեւտրական տունը մի մեծ գործառնութեան մէջ ահագին շահ է ունեցել. նրա հաղստութիւնը, համարեա, կրկնապատկուել է։

Նրա ծառայողները նոյնպէս ուրախ են.

տէրն իւր ձեռքով հանեց դրամարկղից Թըղ-Թադրամի հատ փաթեթը եւ առաջինից սկսած՝ մինչեւ դռնապանը՝ առատ նուէրներ բաշխեց։

Աղքատներն էլ լաւ բարիկենդան արին, սովորականից դուրս այսօր ամենքը շահու փոխարէն մի մի բուռլի պարգեւ ստացան ու վաճառականի կեանքը օրհնելով գնացին։

Բօղդանովը չսպասեց ճաշուայ ժամին իր սեպհական կառքին. նա պարզեւաբաշխութիւնն արեց, փողոցային կառք նստեց, քշեց ուղղակի Ֆրանսիական խաղալիքների մագազինը, տասնեակ Թանգագին պաճուճապատանքներ ու խաղալիքներ գնեց, այն տեղից մեծ կերպասավաճառի խանութը, կնոջ համար 35 գազ ամենաթանգագին շրջազգեստ կտրել տուեց ու չտապեց ուրախացնելու սիրական ամուսնուն ու անուշիկ զաւակներին։

—

— Մամա՛, մամա՛ջա, պապաչան եկաւ, ձայն ձայնի տուին երկու, գեղեցիկ, 8–9 տարեկան կենդանի պաճուճապատանքներ, Բօղդանովի երեխայքն, եւ վազեցին դէպի կառքը։

Կինը զարմացած մարդու վաղաժամ վերադարձին, ինքն էլ ընդ առաջ եկաւ եւ բազմութը դիմաւորեց ամուսնուն։

Երեխայքը խաղալիքները կառքից յափշտակեցին եւ տեղն ու տեղը փշրեցին։

Տիկինը չարացաւ չարաճճիների վրայ, բայց մարդը նկատեց.

— Վնաս չունի, դրանց ցաւը տանի խաղալիքը, Թո՛ղ օրական տասը փշրտեն, էսօրուանից քաղաքիս հայ հարուստներից ոչ մէկից յետ չեմ մնալ։ Ահա քեզ է՛լ նոր շրջազգեստ։

Ամուսինն երկու խօսքով պատմեց կնոջն իր յաջողութիւնը։

— Եթէ այդպէս է, այն երկու գիւղացուն մի քանի կոպէկ բաշխիր. այսօր ողջ օրն այն անիւնիկը չեն հեռանում. կարծեցի քաղցած են, խոհարարին հրամայեցի երեկուանից մնացորդ կերակուրներով կշտացնել, բայց ուտել չեն կամեցել, երեւի ի՛նչ դարդ ունին։

— Շատ շատ մեզ մօտ էին կանչում, որ պահ անեն, բայց մենք վախեցանք, մօտ չը գնացինք. թաքայ են, մէջ խառնուեցին եւ բնիսայքը։

Բօղդանովը յետ նայեց ու տարտափահար եկաւ, գոյնը պատի ծեփ դառաւ։ Նրա աչքումը ընկան ճանճրալի ծերուկն ու պառաւը։

— Հիւանդ հօ չե՞ս, չմոմոաած հարցրեց սիկինը՝ նայելով մարդին, երեսիդ գոյն չկայ, ոտք ու ձեռքդ դողում են։

—Ոչինչ, ոչինչ, փոքր ինչ սիրտս խառնում է, դու երեխաներին առ, ներս գնա, ես իսկոյն այս աղքատներին մի բան ընծայեմ ու գամ։

Տիկինը ներս գնաց։

«Վերջապէս մինչեւ ե՞րբ, — մտածեցաւ Ռօման Մալաֆէյիչն անծանօթներին եւ զոյգ բազուկները տարածեց օդում, — ինձ հանգստութիւն տալու միտք չունի՞ք, ինչ հարկաւոր է՝ առէք, գնացէք, հեռացէք»։

— Ախար ընչի՞, ա՛յ որդի, Աստուած չա՛ն, իմ ու մօրդ աչքերը ջուր դառան քանի տարի ճամբէդ սպասելով. Թէ մի օր կամ ինքդ կերեւաս, կամ մի մատր Թուղթդ կըգայ, ուրիշների ղարիբութիւն գնացածները երկու տարին մի անգամ մինչքների փալանները քաղքումը խղում էին, աղէքանց պէս զարդարուած գալիս էին իրանց իրաւորին ուրախացնում, համա մենք մեր գլուխն էինք ծեծում. օրը լուսանում էր, մեր աչքերն անքնութիւնից ուռած էր, մմնում էր, արտասուքից կարմրած էր . . .

— Մօր օրօրոցը կրակ ընկնէր, բալա չա՛ն, իմ չանին հանդիպէին էն սեւ սեւ մտքերը, որ գլխումս պատւում էին, հէնց կարծում էի Թէ հիւանդ եմ, գլուխդ մի փորձանքի է հանդիպել, կամ տունդ քանդուել է, կրտղի ճանգն ես ընկել. Փաւքի՛դ մեռնիմ Աստուա՛ծ, երկնաւոր ուրախացնի Ալէքենց Մէչօյին, անց որ նա ինձ ուրախացրեց. մի օր որ չասեց, Թէ, խնամի եղա՛ն, ի՞նչ մուշտուլուղ (աշքալուսէքի պարգեւ) կը տաս, որ քեզ մի աշքալոյս տամ, էն ոնամիր ուրեակ տուեց (զգացի), հոգիս ներսից վկայեց, որ դու ողջ առողջ-ես։ Զեռաց քուչի մէջտեղը չոքեցի, ոտները փաթաթուեցի. Մէչօ չա՛ն, ասացի, չանս քեզ մատաղ, իմ Աստուածից մի բարի համբաւ։

« Աստամդ ո՞րն է, խնամի ջա՛ն, ասաց. Թէ Ռօման Մալաֆիէիչի հարեան ես ուզում, Մ. քաղաքի էս գլխից մոր, էն գլխումը դուբս արի, վերջին երեխէն Բուլդանովի գովքը կանի. հարատևէիմն հօ չի նրա ունեցածը, ծո՛վ է, ծո՛վ։

— Թէ ես գլխի չընկնէի, դու մեռած կը լինէիր, ընդհատեց ծերը կնոջը. ես լսել էի որ աղայ մարդիկն իրանց անունը փոխում են, ձեռաց հասկացայ, որ Ռօման Մալաֆիչ Բոլդանովն ու Ծատուրենց Մաղաքի աղայ Աստամը մի խօսք է. երկուսն էլ դու էիր։

— Լա՛ւ, յետոյ, հիմի ի՞նչ է ձեր ուզածը։

— Ի՞նչ պիտի լինի, ես՝ քո գլխաւոր մէրը ու էս գլգլուած հալբար քո հէրն էն ենք ուզում, որ հերիք է քսան տարի մեր մինուճար որդուն կատօա մնայինք, տանդ մի քունջ տաս, կուչ գանք. քեզանից ոչ հաց ենք ուզում, ոչ շոր, ունեցած չունեցածներս գեղումը ծախել ենք, ծոցներս դրել, բերել, մեզ գերեզման կը հասցնի, մեր հոգին կը հոգայ, դեռ մի քանի չահի էլ քո երեխեքանցը կմնայ. էնքան լինի, որ դու տանից դուրս գնալիս՝ ու տուն յետ դառնալիս՝ մի հրապոյծ ներս մտնես, քո անուշ լեզուովդ ափի (հայրիկ), նանի (մայրիկ) բարի լիս, բարի բիկուն տաս, Թուչդ դէմ անես՝ պահչենք, սրտներս ուրախ՝ քեզ կեանք ու քո երեխէքանցդ ու խանում կնկանդ արեւշատութիւն խնդրենք. վերջը քո ձեռի մի բուռը հողին արժանանանք։ Էս է մեր խնդիրը, նանդ ոտիդ տակին Թաւալ Թաւալ գա՛յ, Աստամ ջա՛ն, չատախօսում էր մայրը։

— Ուրեմն ձեր մտքն էն է, որ իմ անունը հողի հետ հաւասարացնէք հա՞, դուք ուզում էք, որ աշխարհքն իմանայ, Թէ հազար հալարների տէր Ռօման Մալաֆիչ Բօզդանովը ու մի ժամանակուան օթեւանի մշակ, փալանը չալակին Աստամը մի եւ նոյն մարդն է, ձեր պէս անհասկացող բան, կոպիտ, անտաշ, սարիցն իջած գեղջուկի որդին է, որ հարատևէիմնիս նախանձող, հայհոյ գլխին նստած իմ պատուի ու ստահականի մարդիկ անուշ Թիւքէքս կուլ տալով վրէս ծիծաղելով ասեն, Թէ ընչի՞ հէրդ ու մէրդ մեզ հետ սեղանակից չեն։ Էդպէս չէ՞. այդ չի՞ ձեր մտքինը։ Չէ. այդ անկարելի է, ես երկու գիւղացի վայրենի պատանիների պատճառով Թանգատեղ չեմ դառնալ. կամ դուք պէտք է էս քաղաքիցը հեռանաք, օ՛րն էս օ՛ր, հէնց էս րոպէին. վերցրէք ինչքան փող ուզում էք ու էնպէս աշխարհ քաշուեցէք, որ ձեզ ոչ ոք չը ճանչի, Թէ՝ չէ գիտեմ ի՛նչ կ՛անեմ։

— Ա՛յ որդի, մեր եկած օրից դու էդ ճամբէն մեր աստղը գնում ես. տեսնում չէ՞ս, որ տաքներս տեղիցը չի կարում, իմը հօ՛ իմը՝ ասելի քո ջրատար պատառ մօրը, խօսեց հայրը. դէ, էն է՝ մենք մեր ճամբէն գտել ենք. ամէն օր գալիս էինք քո դուռը աղքատների չարքից մի քիչ հեռու կանգնում էինք, մեր կարօտն առնում էինք, ուրախ ուրախ գնում էինք մեր քրեհած քնջնուռը սրտներս հանգիստ կուչ գալիս՝ մինչեւ մէկէլ առաւօտը։ Հօ միտս չէինք տալիս՝ մի անգամ հետդ խօսեցինք ու երբ որ խնդացանք, Թէ մեր յայտնուիլը քեզ դուր չի գալի, մտքներումս դրինք ոչ հետդ ձէն տալ, ոչ մի մարդի ասել, Թէ մենք ի՛նչ մարդի հէրն ու մէր ենք։ Էնքանն էլ մեզ հերիք էր, որ ամէն օր գայինք հեռուից հեռու պայծառ երեսիդ արժանանայինք։ Ի՞նչ էիր ուզում, ա՛յ որդի, որ մեզ գտնիցդ քշեցիր։ Հիմի մօրդ խօսքն էն է, որ ինչ էլ անես մենք էս քաղաքիցը ոտ չենք փոխելու. Թէկուզ երեսդ էլ չըգանք, էն էլ մեզ մխիթարութիւն է, որ քո խնամած չրիցն ենք խնում, քո ծծած օդն ենք ծծում։

— Ի՞նչ ասացիր. այս քաղաքից չէք հեռանա՞լ, ծնողաց աչքերին նայելով՝ տուեց Մալաֆիէիչը այս հարցը։

— Չենք հեռանալ, պատասխանեց մայրը։

— Չէ՛ք հեռանալ, ասում էք չէ՞ք հեռանալ. ա՞յդ է ձեր վերջին խօսքը։

— Հէնց էս է, որ լսում ես, պատասխանեցին մարդ ու կին։

— Շատ էլ լաւ կանէք, սրտերիդ ցանկութիւնը կը լցուի, էգուց ձեր կորած որդու երեսին մի մին բուռ հող կը քցէք, ու այնպէս կերթաք ձեր գիւղը. եթէ չէք հաւատում, հանեցէք ձեր աչքովը տեսէք։ Ես

իմ պատրաստութիւնը տեսել եմ, էս րոպէիս դեղատանից եմ գալիս, մի չուչա դեղ առայ, որ ձեր աչքի առաջին խոնեմ ու վեր ընկնեմ, մեռնեմ։

Եւ Բօղդանովն, արդարեւ, գրպանից հա հեց մի չիշ կարմրադեղնագոյն հեղուկ, շտապով լոցանը բացեց, մօտեցրեց բերանին ու դարձաւ մօրը։

— Մնաս բարին, պա՛ռաւ, ծծած կախս հալալ արա, դու էլ, հալեւո՛ր, մնաս բա՛րեւ, ուտացրած հացդ հալալ արա։

— Իո՞նչ, իո՞նչ, իո՞նչ, յարմակուեցան երկու ծերունիքը որդու վրայ եւ ձեռքիցը խլեցին չիշը։ Բարեբազդաբար հայրն էր խլաղը. առանց մտածելու, նա չիշը զարկեց քարին ու փշրեց։

— Հա՛, հա՛, հա՛, հր՛, հը՛, հր, հռհռաց Մալաքֆէխչը, էդ մի չիշը որ կոտրեցիր, դրանով սիրտդ հանգստացաւ. մի ժամից հինգ էդպէս չիշ կառնեմ ու կը խոնեմ. էգուց կը գաք ու դուռ ու տունս ափսէներով ու սրրացաններով լցուած կը գտնէք, իմկուզ գլուխդ քարովը տուէք, ինձանից յետոյ մեռէք, ինձ իո՞նչ, ոչ կխմանամ, ոչ սխրեմ կամ ուրախանամ։ Մնա՛ք բարին, էգուց համեցէք, հոգու հաց անուշ արէք։

Վերջին խօսքի հետ Բօղդանովը երեսը չրջեց դէպի տուն։

— Կա՛ց, ասիլ տակին մեռնի՛մ, Աստուա՛ծ չա՛ն, կա՛ց, յառաջ վազեց, որդու առաջին չոքեց ու ծնկները գրկեց պառաւը։ Ձէ՛, բալա չան, չէ՛, գլուխներս քարովը տուինք, որ եկանք, քո սիրտը սրտմայրինք. դու հազար տարի ապրի, բալա չան, մենք հէնց էս սհաթը գլուխ կ'առնենք, էս քաղաքիցը կը կորչենք ու քո սիրտը չենք ցաւացնիլ։ Գնա՛նք, այ ճար կտրածի հալուա՛ր, գնանք. բալէս տասում է՝ գնացէք, մենք էլ գնանք. էս էլ հերիք է, որ մեր կուրանալու աչքովը երկու ողջ չարաթ իր լսի պէս պատկերը տեսանք, իր սիրուն ազնուական երկու զաւակներին — իր բալէքանցը, իր նազիտուն, զալամով քաշած նշանածին (կնոջը) հետուից մնիկ տուինք որ Աստծուն փառք տուինք։ Ցետս դառ, Մալա՛ք, գնանք. հայհայներս գնացել է, վայվայներս է մնացել, քանի տարի ոնց որ դիմացել ենք, մի քանի ժամանակ էլ կը համբերենք, մինչեւ Աստուած իր տուած ամանաթը յետ կառնի։ Նրանից յետոյ մեր որդին մեր հոգու համար մի քանի սեւ փող կը բաշխի աղքատներին, մի «Հոգւոց» ասել կը տայ, ինքը գիտի, չի անիլ, ինքը ողջ լինի։

— Ա՛յ հիմի խելօք խօսեցար, նանի, քաղցրացաւ ու ժպտաց Մալաքֆէխչը, միայն թէ դուք էս քաղաքից հեռացէք, ձեր մտահոգ յետոյ երկու էնպէս մարմարի մատուռ կանգնացնեմ ձեր վրէն, որ մատով ցոյց տալու լինի. տարեկան հինգ նատակատիկի ժամ պատարագով ձեզ յիշեմ, յիշատակեմ։

«Դէհ, բեր էդ չալ չալ աչքերդ պահեմ ու գնամ. բալա չա՛ն» ասաց պառաւն ու գրկեց մինուճարին։ Նոյնն արեց եւ հայրը։ Երկար մինչոց ծերունիքը չէին կարողանում բաժանուել զաւակից։

Դարձեալ պատիւ Ռօման Մալաքֆէխչ Բօղդանովին. նա մի րոպէ մտածեցաւ իր դիրքը եւ չերմագին համբուրեց կոչտացած ու չորացած ծնողական ձեռքերը եւ երր գլուխը վեր քաշեց, աչքերումն արտասուք էր լճացած։

— Առէք ահա էս քսակը, տաւաջարկեց Բօղդանովը ծնողներին մի տուռզ թղթապանակ։

— Մենք մեզ համար ապրելու փող ունենք, բալաջան, խօսեց հայրը, էդ քո բալուկների համար պահիր. բայց աղքատներին ամէն օր բաժանած չահիներիցը երկու հատ տուր, մեր մօտ պահենք յիշատակ ու մեռնելու մինչ մօրդ հետ կտակենք թաղելու, մինն ինձ հետ, մեր որդու աչխատանքն է, իր ծնողներին հալալ է։

Բօղդանովն ստիպուեց ձերի հրամանը բանասյի կատարել եւ թուչը պէտ անել մի մի համբոյր նրանց նորից տալ ու ճանապարհ դնել։

—

— Ա՛յ խելք, ո՞ր տեղից մխաքս եկաւ, տուն մանելիս սրտմտած էր մտքումն Մալաքֆէխչը, հազարներ արժէր երկու բուլիանոց վարդի խուղը, լաւ էր որ աչքս տեսաւ ու կնոջս համար փրանսիացու մագազինից գնեցի. վիամիա գիւղացիք, նրանք ո՞ր տեղից պիտի վարդի խուղը թողնից զանազանէին. էգուց մէկի մխոտարէն տասը հատ կառնեմ կնոջս համար։

ՊՆՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆՑ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կարինեն, Պ. Վ. Գույումճեան ղրկած է մեզ երկու փոքրիկ հատուածներ՝ գերման նշանաւոր փիլիսոփայ-բանաստեղծ Հէրտերէն, որոնց հրատարակութիւնը կը զուգադիպի այսօր՝ Տանըմարքացի եթիտասարդ գրագետ Կարլ Էվալդի «Ուրուագծին» հետ, նոյնպէս գերմաներէնէ թարգմանուած։ Այս կերպով, կը յուսանք հետզհետէ կարենալ գոհացում տալ գերմանական գրականութեան ծանօթանալու փափագին որ կ'արտայայտուի մեր ընթերցողներէ շատերուն կողմէ։ Պ Գույումճեան, գրասիրական փափագէ մը մղուած, կը խոստանայ յաջորդաբար ղրկել մեզ՝ գերման դասական և արդի հեղինակներէ հատուածներ և միանգամայն կենսագրական և ուսումնասիրական ծանօթութիւններ զորս հաճութեամբ պիտի հրատարակենք։

ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԸ

«Ուրեմն միայն ե՞ս պէտք է մնամ համր ու առանց երգի, հառաչելով կ'լսեր ինքնիրեն հեզահամբոյր կարապը եւ կը լողար ամէնէն գեղեցիկ վերջալոյսին շողերուն տակ, գրեթէ միայն ե՞ս՝ փետրաւոր խումբերուն ամբողջ աշխարհին մէջ։ Թէեւ իրաւ ես չեմ նախանձիր չլսող սագին, կրկռացող հաւուն եւ կռնչող սիրամարգին ձայներուն, բայց, ա՛վ քաղցրահոս Փիլոմէլ, կը նախանձիմ քու ձայնիդ, երբ ես, իրրեւ ընդարմացած անկէ, յաւերժաբար իմ ալիքներս կը ճեղքեմ եւ արբշիռ երկինքին նուաղ լոյսին մէջ կը յաւեմ։ Ինչպէ՛ս կը բաղձայի զքեզ երգել, վերջալոյսի ոսկի արեւ, երգել քու գեղեցիկ լոյդ եւ իմ երանութիւնս, գիս խորասուզել քու վարդ դէմքիդ հայելիին մէջ ու մեռնիլ...։»

Հանդարտ զեփիւռէն մը խորասուզուեցաւ կարապը ու հազիւ թէ ջուրերէն վերըսաւն դուրս եղած էր, ահա՛ ճառագայթող կերպարանք մը, որ եզերքին կանգնած էր, գայն դէպ ի իրեն հրապուրեց։ Վերջալոյսին ու արշալոյսին աստուածն էր, գեղեցիկին Փեպոս։ «Զքնաղ, սիրասուն արարած, խոստացաւ ան, քեզի չնորհուեցաւ քու ինդրիքդ՝ զոր դու այնչափ յաճախ կը մնուցանէիր քու լուսէր կուրծքիդ մէջ, եւ զոր քեզ աւելի առաջ կարելի չէր պարգեւել։» Հազիւ այս խօսքն րսած էր, ահա իր քնարով չօշափեց կարապը եւ անոր վրայ հնչեցուց անմահներուն նուագը։ Զայնը յափշտակութեամբ լեցուց Ապոլոնի թռչունը։ Անկաշկանդ եւ զեղուն երգեց կարապը գեղեցկութեան աստուածին լարերով, երախտապէտ եւ զուարթ երգեց գեղեցիկ արեգակը, փայլփլուղ լճակը եւ իր անմեղ, երանաւէտ կեանքը։ Իր կերպարանքին պէս քաղցր էր նաեւ իր ներդաշնակ երգը. անոյշ, հեչտօրօր նուագներով երկարաձիգ ալիքներ կը հանէր մինչեւ որ ինքզինք վերսաին գտաւ եղիւսեան դաշտերուն մէջ, յատս Ապոլոնի՝ որ կը գտնուէր իր ճչմարիտ, երկնային գեղեցկութեանը մէջ։ Երգը՝ որ իր կենդանութեան ժամանակը իրեն մերժուած էր, իր «կարապի երգ»ն եղած էր որ մեղմիւ պիտի քայքայէր իր անդամները, որովհետեւ ան լսած էր անմահներուն երգը եւ աստուածի մը դէմքը տեսած։ Երախտապիտօրէն փարեցաւ Ապոլոնի ոտքերուն եւ լսեց անոր աստուածային նուագները, երբ նոյն ժամուն եկաւ նաեւ իր հաւատարիմ կինը՝ որ քաղցրահնչիւն երգերով մահուան չափ կ'ողբար անոր համար։ Անմեղութեան դիցուհին երկուքն ալ ընդունեց իրրեւ իր սիրելիները,—գեղեցիկ ամբողջ իր նեցուկաւքին, երբ ինք կը լողայ երիտասարդութեան լճակին մէջ։

Համբերէ՛, խռովոդիկ, յուսացող սիրտ, ինչպէս քեզ կեանքիդ մէջ պղտցուած է, որովհետեւ դու զայն չես կրնար ազնուել, կուսայ քեզ մահուանդ րոպէն։

* * *

ԳԻՇԵՐՆ ՈՒ ՅՈՐԵԿ

Գիշերն ու Յորեկը կը վիճաբանէին իրարու հետ թէ իրենցմէ ո՛վ աւելի գերազանց է։ Կրակոտ, շողշողուն ցորեկ մանուկը սկսաւ վէճը.

«Հէ՛ք, խաւար մայր, ըսաւ ան, ի՞նչ ու-

նիս դու իմ սրեւիս հանգուցատիպ, իմ երկինքիս նման, իմ մարմանդներուս պէս, իմ գործունեայ, անդուլ կեանքիս նմանող։ Ինչ որ դու ոչնչացուցած ես, ես կը վերստեղծեմ որպէս զի նորարծարծ կեանք մը զգայ, կը կազդուրեմ ինչ որ դու կ'ընդարմացնես։»

— Բայց մարդիկ ալ միշտ չնորհակալ կ'ըլլա՞ն քու այդ յուզումնալից կեանքիդ համար, պատասխանեց հանճատ, քօղազարդ Գիշերը. պէտք չէ՞ որ ես զօրացնեմ ինչ որ դուն ուժասպառ ըրած ես, եւ ինչպէ՞ս կրնամ այդ բանը ընել՝ եթէ ոչ գլուխտրարար զքեզ մոռցնել տալով։ — Ընդհակառակը՝ ես, մայրն աստուածներուն եւ մարդոց, իմ գրկիս մէջ կ'ընդունիմ ամէն ինչ որ ես յառաջ բերած եմ եւ ամէնքն ալ գոհ կը մնան. այն ինչ կը չջափեն իմ զգեստիս քղանցքը, ահա կը մոռնան քու պատրանքդ եւ իրենց գլուխը մեղմիւ վար կը խոնարհեցնեն։ Ու այն ժամանակ ես երկնային ցօղով մը կը սնուցանեմ խաղաղած հոգին։ Անոր աչքին՝ որ քու սրեւդ ճառագայթներուն տակ չի համարձակիր դէպ ի երկինք նայելու, կը պարզեմ քօղարկուած գիշերը, անհաչուելի մոլորակներ, անհամար պատկերներ, նոր լոյսեր։

Ա՛յն ինչ չաղակրատ Յորեկը չջափեց անոր հանդերձին քղանցքը, ահա լուռ ու վատահարեկ ինքն ալ խորասուզուեցաւ Գիշերին պարփակող գրկին մէջ։ Բայց ան նստաւ իր լուսազարդ վերարկուով, յաւիտենապէս խաղաղ դէմքով մը։

HERDER

Թարգմ. Գեւոնանեան
Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Կարին, Սանասարեան վարժարան

ՄԱՍԻՍ ներկայ տարեշրջանի երկրորդ վեցամսեան թիւակոխած ըլլալով արդէն, կը խնդրենք մեր այն հեռաւոր բաժանորդներէն որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց բաժանորդագինը, որ հաճին փութացնել անոր առաքումը ուղղակի Հրատարակչատան եւ կամ յանձնումը մեր Գործակալներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ս. Պատրիարք Հայրը չարաթ իրիկուն Բուլկլի Հիւար առաջնորդուելով, կիրակի առաւօտ պատարագեց եւ քարոզ խօսեցաւ գիշերին Ս. Սանդուխտ եկեղեցիին մէջ որուն առնախմբութիւնն էր։ Միջօրէին, ի պատիւ Ն. Սրբազնութեան տեղւոյն արուեստաւոր Մարուքէ էֆ. Թրէնկեանի բնակարանը ուր Ս. Պատրիարքը հիւրընկալուած էր նաեւ նախորդ գիշերը։

Հայ բժշկական դասին վրայ երկու նոր եւ կարող անդամներ աւելցան։ Տոքթ. Գրիգոր Ճէլալ (եղբայր քիմիագէտ Ճէլալեան էֆ.ի, ուսուցիչ Բժշկական վարժարանի եւ Պէրպէրեան վարժարանի), որ 14 տարիէ ի վեր Բարիզ կը գտնուէր եւ վեց տարի առաջ տոքթորութեան վկայականը ստացած էր, նախընթաց չարթուն մայրաքաղաքս հասաւ՝ ուր կը հաստատուի իր արուեստն ի գործ դնելու։ — Նոյնպէս իր ծննդավայրը՝ Իզմիր վերադարձած է Տոքթ. Սիմոն Սպարթալի, Մոնբելիէի մէջ յաջողագոյն աւարտելէ ետքը իր բժշկական ուսմանց շրջանը եւ տոքթորութեան վկայական ստացած։

Պէրպէրեան վարժարանի 25ամեայ յոբելեանին առիթով նուիրատուութիւնները կը շարունակուին եւ կը յուսանք որ Շ. Շահարշի յօդուածն ալ — զոր հրատարակեցինք Մասիսի նախորդ թիւով — իր պարզած առողջ գաղափարներովը ու տեսութիւններով պիտի նպաստէ նոր զարկ մը տալու այս կրթական ձեռնարկին։ Երեւակայեմ Ս. Պատրիարք Հայրը յատուկ նամակով մը դրուատելով Պէրպէրեան էֆ.ի գրագիտական տալանդը, երկերը եւ ուսուցչական ծառայութիւնները, մանաւանդ նուէր մը ղրկեր է Ս. Պատրիարք Հօր՝ յանձնելու համար յոբելեանի մանուկներուն որուն նախագահն է։ — Պէրպէրեան նախկին ան մը, որ չուզեր յայտնել իր անունը, 50 ոսկի ղրկած է զոր կը նկատէ «մեծ պարտքի մը փոքր վճարը մանաւանդ՝ քան թէ նուէր»։ — Նոյնպէս 10 ոսկի նուիրած է Լեւան էֆ. Տէմիրճիպաշ-

եան, նախկին սան Պէրպէրեան վարժարանի, որ կարեւոր պաշտօնի մը գլուխը կը գտնուի Հանրային Պարտքի Վարչութեան մէջ։

Խառն Ժողովը իր չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ նկատողութեան առաւ եկեղեցական-չարաբերական խնդիրներու նկատմամբ Դատական նախարարութենէն հասած թէզքէրէ մը եւ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ ու քանի մը կարգադրութիւններ ըրաւ այդ մասին։ Զբաղեցաւ նաեւ մէկ քանի չարաբերական խնդիրներով։

Ս. Երուսաղէմի լուսարարապետ Տ. Սահակ Եպիսկ. Խապայեան-ի մօտոյ Սոյ Վանքն ուխտի պիտի երթայ եւ անկէ պիտի մեկնի Ատանա, ուր մէկ քանի ամիս մնալէ յետոյ պիտի վերադառնայ Երուսաղէմ։

(Բիւզանդիոն)

Քաղաքապետութեան առողջապահական Խորհրդոյ որոշմամբ, Պատրիարքարանի թէզքէրէ մը ղրկուած է, որով կը պատուիրուի Ագգ. Հիւանդանոցի մէջ պարտ կամ տարափոխիկ հիւանդութենէ մը մեռնողները թաղելէ առաջ, անպատճառ թաղապետական բժշկին տեղեկութիւն տալ, եւ հարկ եղած օրինական քննութիւնը կատարելէ յետոյ միայն թաղել։ Պատրիարքարանէ այս թէզքէրէին թարգմանութիւնը մանուածոյ նամակով մը հաղորդուեցաւ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, որ հարկ եղած պատուէրը ըրաւ Հիւանդանոցի բժշկական մարմնոյն եւ ներքին պաշտօնէութեան։ Մինչեւ հիմա Հիւանդանոց դիմող հիւանդները մանուածոյ սրահի մը մէջ քննուելէ եւ հիւանդութեան վիճակը հաստատուելէ յետոյ հիւանդանոց կ'ընդունուէին։ Հոգաբարձութիւնը հարկ տեսած ըլլալով որ այս քննութիւնը Հիւանդանոցի յարկէն դուրս տեղի ունենայ, վերատաչէն տեղ մը չինած է այս քննութեան համար, բացի այն տաղաւարէն որ ի հարկին պիտի ծառայէ ու եւ է տարտիսիկ հիւանդութենէ մը վարակուողներուն։

Կրօն. Ժողովը իր վերջին նիստին մէջ լուծեց Պոլսեցի անձի մը ամուսնութիւնը, որուն կինը անդարձ կերպով կրօնափոխ եղած էր։ Ժողովը լսեց այս մասին պատրաստուած տեղեկագիրը եւ փոխանորդ Սրբազանին բերանացի տեղեկութիւնները։

Ուսուցիչներու Օգնութեան Տնտուկի անդամ առաջարկուած են, Ուսումն. Խորհուրդին կողմէ, Ռէթէոս էֆ. Պէրպէրեան եւ Յակոբ էֆ. Գուրգէն։

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՀԱՐՑԱԶԱՆԸ

Գեղեցկիկ հանդէպ հարցուփոր, զոր Մասիսի նախորդ թիւով մէջտեղ դրաւ Մէրսէոէս, հետաքրքրութիւն չարժած է եւ արդէն իսկ պատասխաններ ստացած ենք։ Հետզհետէ հասնելիքներն ալ միացնելով, թերեւս դէմ կարծիքներու ամփոփոյք մը պիտի պատրաստէ Մէրսէոէս, յաջորդ թիւի մը մէջ հրատարակելու համար մանաւանդ յօդուածով մը։

Այս խնդիրը թէեւ ոչ-գրական, մէկէ աւելի չահեկան կողմեր ունի, եւ կը սպասենք որ մեր աշխատակիցները — անոնք որ կը սիրեն ընկերային հարցերով ալ զբաղիլ — գրեն անոր վրայ։

Հրատարակային անկեղծ չնորհակալութեան պարտք մը եւս ունինք Սեբաստիոյ Մալմուղին, որուն Տնօրէն–Ներկայիցը՝ Հրանտ էֆ. Մ. Մանուկեան, վաղամեռ եղբօրս Ալիքսան Արփիարեանին մահուան առթիւ ցուցակցական դիր մը ուղղելէ զատ, իր թերթին յունիս 15ի թիւին Լրաբերի բաժնին մէջ յոյժ պատուաբեր ու հաճակիր տողեր կը նուիրէ հանգուցեալին յիշատակին ու պաշտօնավարութեանը։ Խորապէս գոհացուած երիտասարդ հրապարակագրին վաստակկական ու բարեկամական զգացմանց այս արտայայտութենէն, կը խնդրեմ որ ընդունի չնորհակալութեանս հատասիքը։

Տ. Ա.

Հրատարակիչ Կ. Ա. Իփիխեճեան

Տպագրութիւն Ճ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Ֆինճանճըլար եօզուշու, թիւ 27

Ա Ր Ի Ս եւ Ը՝ Ն Կ

ՇՈԳԵՇԱՐԱԾ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

ՀՈՏԵՂԻՆԱՑ եւ ՕՁԱՌԻ

Վաճառանիշ

Հիմնեալ 1889 ին

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԹԱՀՏԱՔԱԼԷ

Արուեստագիտական վերջին կատարելագործումներամբ եւ առաջնակարգ մեքենաներով օժտեալ եւ Եւրոպացի վարպետի մը հսկողութեան ներքեւ կ'արտադրէ ամենանուրբ հատեղէններ ինչպէս նաեւ թուալէթի հատուածք եւ լուացքի պարզ օճառներ։

Տեսակի ապրուստեան մասին եւրոպական աւելնաւոր գործարաններուս ապրանաց դէմ մրցելու առաւելութեան կը միացնէ գիներուս գերազանց ժամանութիւնը։ Փափաքողներուն՝ քանակը ձրի կը ղրկուի։

Մեծաքանակ գնում ընել ուզողները կրնան դիմել Կ. Պոլսոյ մէջ ՕՐՕՍՏԻ ՊԱՌ ԵՒ Կ. ԻՆՃԻՃԻԵԱՆ ՈՐԴԻՔ վաճառատուները, իսկ գաւառներու եւ օտար երկիրներու մէջ դիմել գործակալութեանց որ ի տարեւ, ուր պիտի գտնեն նմոյշներու ցուցադրութիւն մը՝ պէտք եղած բոլոր տեղեկութիւններով։

ԲԱՐԻՋ.—ՊՊ. Լաքառիէռ Որդի եւ Ընկ. 28 Ռիւ Շաբօտէօն։
ՊՈՄՊԱՑ —ՊՊ. Ապքար եւ Ընկ.
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ.—Պ. Մ. Գալֆաեան.
ԳԱՀԻՐԷ.—Պ. Հ. Ռոզանթալ.
ՌՈՒՍՃՈՒԿ.—Պ. Պ. Կ. Ինճիճեան որդիք.
ՎԱՌՆԱ.—Պ. Կեռոն Արտիքի.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ.—Պ. Հայնրիխ Վառնիկ.
ՍԵԼԱՆԻԿ.—Պ. Տիւօ Ֆէրնանտէզ.
ԻԻՍԿԻԻՊ.—Պ. Մ. Քափուանօ.
ՊԷՏՐՈՒՓ.—Պ. Ֆրանքել Շիֆֆնէր.
ՍԱՄՍՈՆ.—Պ. Պ. Պետրոսեան Եղբարք.
ՏՐԱՊԻԶՈՆ.—Պ. Արիս Կ. Ինճիճեան.

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1884ԻՆ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՇԱՊԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ

ԱՐԴՈՒԶԱՐԴԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Թիւ 85 — Կալաթա, Վոյվոտա փողոց — Թիւ 85

Ինքս խնամով ու տարապայման ածան գիներով չափս վրայ կը պատրաստուին ամէն տեսակ շապիկ, օձիք, թևնոց, գիշերազգեստ ու ներքին ճերմակեղէններ։

Միայն Ֆրանսական ու Անգլիական ընտիր տեսակ կերպասներու զանազանութեամբ օժտուած սոյն գործարանը պատրաստ է ընդունիլ ու կատարեալ հոգածութեամբ պատրաստել հարանեցաց ճերմակեղէններու յանձնարարութիւններ։

Կը ծախուին վերջին նորաձեւութեամբ խիստ ճաշակաւոր ու միշտ ածան գիներով օձիք, թևնոց, ֆլանել, գուլպայ, թաշկինակ, ոսկեզօծ կոճակներ, փողկապ, դրամապնակ, զմելի «Զէֆիլ», խոզանակ, սանր ու անուշահոտութեանց լաւագոյն տեսակներ։

Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ վաճառատունը նորաձեւութեան, ապրանաց ազնուութեան, յանձնարարութեանց խնամով պատրաստութեան, ու գիներու ածանութեան տեսակէտով վստահելի ու լաւ յանձնարարելի լաւագոյն տուներէն մէկն է։

ԳԻՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵԱԼ ԵՆ

Ի ԲԱՐԻՋ ՎԿԱՑԵԱԼ

ԻՐԱՒԱԴԷՏ ՓԱՍՏԱԲԱՆ **ՍՈՒՐԻՆԵԱՆ Ա· Ա· ԷՖԷՆՏԻ** *15 տարիէ ի վեր Պոլսոյ կողմը իր հաստատած գրասենեակը այս անգամ փոխադրած է Կալաթա, Խավեար Խանի կից Ալէքսիատի Խանը, գետնայարկ թիւ 4, ուր կը գտնուի բաց ի կիրակիէ ամէն օր մինչեւ կէս օր։*

Կը ստանձնէ դատեր քաղաքային, առեւտրական եւ Շէրիի դատարանաց յատուկ։

Օսմաներէն, Ֆրանսերէն եւ Հայերէն լեզուով կը խմբագրէ ու կը թարգմանէ օրինական ամէն տեսակ գրութիւններ։

Խորհրդակցութեանց գինը չափաւոր է։

ԻՆՍԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՋ 1828–1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1899ի վերջը հաւաքեալ ՃՔասք	240,000,000 ֆր·
1899ին դանձուած ապահովագին	19,500,000 »
Գրամագլուխ եւ պահեստ	105,000,000 »
Ապահովագրեալ գրամագլուխ	18,000,000,000 »

ԿԵՆԱՑ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1889ի վերջը հաւաքեալ ՃՔասք	99,000,000 ֆր·
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	253,000,000 »
Գրամագլուխ եւ պահեստք	150,000,000 »

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — *ինչ որ* «Իւնիօն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ հսկայ եռաշխատուրութիւն մը *ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒԷ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՎ։*

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց զեղչեալ գիներով։ *Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո'ր եւ է ընկերութեան պայմանները։ Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով* Իւնիօնի *ապահովագրուողք ՉԵՐԾ են այլ ևս վնասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բարդման* (accumulation des bénéfices) *ԾՈՒԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին։*

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրֆիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն

Կ. Պոլիս, Կալաթա, Թահտապուրուն խան, Օսմ. Պանքային դիմացը

Գործակալութիւնք Թուրքիո գլխաւոր քաղաքաց մէջ